

Jesu li partizani krivi za neke jasenovačke žrtve?

Ako već neki bivši partizani govore kako je Stepinac mogao učiniti više za Židove javnim istupima, možda bi korištenjem takve logike imalo smisla reći i kako su se partizani trebali mnogo više zalagati za jasenovačke logoraše i time spriječiti savezničko bombardiranje Jasenovca, ako je to po njihovu mišljenju bilo mjesto s mnogo zatvorenika koji bi prilikom bombardiranja mogli stradati. Ovako su neki od zatvorenika vjerojatno nepotrebno ipak stradali budući da je ne tako dugo nakon bombardiranja logor oslobođen. Dodatnim korištenjem ovakve logike može se otici i korak dalje i postaviti pitanje zašto partizani nisu prije oslobodili Jasenovac, ako su ga smatrali tako lošim?

Piše: NIKOLA BANIĆ

Već je u više članaka pokazano da mrežni jasenovački popis sadrži mnogo pogrešaka. Uglavnom se pokazane pogreške odnose na činjenicu da se za neke osobe s mrežnoga jasenovačkog popisa može pokazati da su umrle na drugome mjestu ili da su preživjele rat. Jedan takav primjer predstavlja i Elias Perera rođen 1895. u Sarajevu od oca Avrama. On se, naime, nalazi na mrežnome jasenovačkom popisu pri čemu je u napomeni kao prvi izvor naveden "Popis žrtava Drugoga svjetskog rata" Saveznoga zavoda

za statistiku Jugoslavije iz 1964. godine koji je glavni izvor cijelog jasenovačkog popisa. Istovremeno je osobu istoga imena, prezimena, mesta i godine rođenja te imena oca moguće pronaći i na popisima dostupnima na mrežnoj stranici koju uređuje Anna Pizzuti i koja se bavi tematikom stranih Židova interniranih u Italiji za vrijeme Drugoga svjetskog rata (<http://www.annapizzuti.it/public/dbcompleto.pdf>). O toj je stranici više govora bilo u prethodnom članku, a Elias Perera tamo nije spomenut jer je na stranici Anne Pizzuti njegovo ime navedeno kao Elias pa je došlo do slučajnoga previda prilikom računalne provjere. U prethodnim inačicama mrežnoga jasenovačkog popisa također je pisalo ime Elias, a piše i danas u napomenama.

Slična su podudaranja spominjana i u prethodnim člancima.

Međutim, osim traženja osoba s mrežnoga jasenovačkog popisa na drugim popisima, vrijedi detaljnije pogledati i zapise u potrazi za potencijalnim nelogičnostima. Primjerice, ako se kreće od načina smrti, za većinu je osoba spomenutih u prethodnim člancima kao način smrti na mrežnomo jasenovačkom popisu navedeno da su ubijeni od ustaša ili da su poginuli, iako je pokazano da nisu stradale u Jasenovcu. Ipak, za Ivana Jungwirtha i Izidora Altarca piše da su nestali. Ako se napiše da je netko nestao, često je slučaj da je zaista i stradao, ali budući da se ne može reći sigurno, možda bi bilo bolje izostaviti takve slučajevi s popisa žrtava i staviti ih primjerice

na popis potencijalnih žrtava. I John F. Kennedy tijekom Drugog svjetskog rata jedno kraće vrijeme vodio se kao nestao, a na kraju se ipak ispostavilo da je živ. Sveukupno se na trenutačnoj inačici mrežnoga jasenovačkog popisa nalaze 1773 osobe kojima je kao način smrti navedeno da su nestale. Ako se uzmu u obzir i napomene u kojima se navodi da barem jedan izvor navodi da je osoba nestala, ovaj broj raste na 2732. Zanimljivo je spomenuti da za 50 od tih osoba, osim da su nestale, barem jedan izvor navodi još i da su otjerane, što god to točno značilo (sveukupno su navedene 204 osobe koje su prema barem jednom izvoru otjerane). Ako se već za više osoba koje su navodno ubijene u Jasenovcu pokažalo da to nije istina, onda ima smisla dodatno sumnjati da su osobe navedene kao nestale možda isto izbjegle smrt u Jasenovcu. U sličnu kategoriju spada i 95 osoba za koje se u napomenama navodi da su možda stradale u Auschwitzu.

U popisu nestali, umrli od bolesti, samoubojice...

U još jednu zanimljivu kategoriju spada 47 osoba s popisa koje su u Jasenovcu umrle zbog tifusa ili dizenterije prema podatcima iz napomena u mrežnomo jasenovačkom popisu koje uređuju održavatelji popisa. Je li za neke od njih ipak pretjerano reći da su ubijene od ustaša kao što se na popisu navodi? Ne bi li se one prije trebale voditi kao osobe umrle na lokaciji zvanoj Jasenovac? Primjerice, za knjigu „Poimenični popis žrtava KCL Jasenovac 1941.-1945.“ autora Đorđa Mihovilovića i Jelke Smreka dodijeljena je 2008. godine nagrada J. J. Strossmayer za izdavački pothvat na području društvenih znanosti, što je navedeno i na mrežnim stranicama Spomen-područja Jasenovac. Ako su u toj knjizi uključene i osobe koje nisu izravno ubijene, već su umrle prirodnom smrću ili od bolesti, netko bi mogao otici tako daleko i tvrditi da bi možda i Državni zavod za statistiku mogao izdati knjigu umrlih prirodnom smrću ili od bolesti za vrijeme komunističke Jugoslavije te je nasloviti „Nepotpuni poimenični popis žrtava komunističke Jugoslavije“ i natjecati se za nagradu. Takav netko mogao bi tu ideju obrazložiti činjenicom da su se u komunističkoj Jugoslaviji događali brojni zločini i nepravde pa su mnogi državljani bivše Jugoslavije bili uvjetno govoreći taoci državnoga režima u kojem su neki i umrli. Nadalje, da je Jugoslavija bila razvijenija, a ne unazađena komunističkim ekonomskim idejama, vrlo vjerojatno bi se moglo spriječiti više smrti uzrokovanih bolestima i neimaštinom. Naravno, sve su ovo samo naglašanja do kojih se može doći primjenom logike viđene kod popisa i izdavanje takve knjige se vjerojatno ne će dogoditi zbog sličnog razloga zbog kojega ni sve spomenute osobe s popisa ne bi trebalo navoditi kao žrtve.

Nadalje, na mrežnomo jasenovačkom popisu nalazi se 13 osoba koje su prema podatcima iz napomena u popisu objesile ili počinile samoubojstvo na drugi način. Iako ih je na to vjerojatno naveo očaj, to opet nije nužno dovoljan razlog da ih se navodi kao žrtve koje su ubile ustaše. Ako se ne ulazi u raspravu jesu li samoubojice ili njihova okolina odgovorni za njihovu smrt, dovoljno je postaviti pitanje koliko vjerodostojan može biti popis koji istovremeno navodi da je osoba počinila samoubojstvo i da je ubijena od ustaša? Međutim, budući da oko ove tematike vrlo često postoji želja za raspravom, možda vrijedi spomenuti neke primjere gdje se samoubojstva uzrokovana očajem nisu pripisivala izravnim ili neizravnim uzrokovateljima očaja. Primjerice, za vrijeme i nakon oslobođilačke vojno-redarstvene operacije Oluje bilo je više slučajeva gdje su srpski civili u stanju očaja i općega rastrojstva ubili sebe, a ponekad prije toga i vlastitu obitelj, o čemu su pisale i neke srpske novine i takvi se slučajevi ne pripisuju osloboditeljskoj hrvatskoj vojsci. Premda neke od osoba iz hrvatske javnosti takve stvari javno negiraju ili ih smatraju prilično nevjerojatnim, treba podsjetiti da su se pred kraj rata 1945. u nacističkoj Njemačkoj masovna ubojstva zbog očaja i rastrojstva brojala u tisućama. Međutim, ipak se ne tvrdi da su ljudi koji su počinili masovna samoubojstva, primjerice u Demminu, ubili vojnici Crvene armije – štoviše, u više su navrata vojnici pokušali samoubojice aktivno zaustaviti i spasiti. Iz sličnih se razloga može tvrditi da i spomenutih 13 osoba možda ne bi trebalo biti navedeno na mrežnomo jasenovačkom popisu ili se barem ne bi trebalo navoditi da su ih ubile ustaše.

Tri osobe za koje se u slučaju istinsti podataka iz napomena na mrežnomo jasenovačkom popisu mnogo sigurnije može reći da se na tom popisu ne bi trebale nalaziti su Zvonimir Klein, Alfred Kraus i Izidor Levi. Ako se već ondje nalaze, popis bi prikladnije bilo preimenovati u popis ljudi stradalih u Jasenovcu, a ne popis žrtava KCL Jasenovac. Za spomenute osobe u napomenama piše kako su poginule prilikom bombardiranja Jasenovca pa ne treba posebno pojašnjavati kako je navoditi da su ubijeni od ustaša pogrešno. Primjeradi vrijedi spomenuti kako je prilikom atomskih bombardiranja Hirošime i Nagasakija ubijeno i više savezničkih ratnih zarobljenika za koje se ipak ne tvrdi da su ih ubili Japanci. Iz navedenoga se može zaključiti da se opet radi o potencijalno pogrešnoj logici kod održavanja mrežnoga jasenovačkog popisa. Budući da neki od apologeta trenutačnoga stanja mrežnog jasenovačkog popisa sličnu logiku rabe i u neke druge slike, neke je od potencijalnih pogrešaka u toj logici vrijedno dodatno komentirati na konkretnim primjerima. Naime, neki su od spomenutih apologeta u više navrata spomenuli da je Alojzije Stepinac za vrijeme NDH trebao javno više istupati protiv odvođenja ljudi u logore. Iako je Stepinac u javnosti zaista osuđivao mnoge postupke tadašnje vlasti, bio je dovoljno mudar da ne pretjeruje s javnim izjavama i ne riskira s nepotrebnim provociranjem, koje bi teško imalo ikakve koristi. Slučaj nadbiskupa Utrecht Johanna de Jorga jako dobro objašnjava što se moglo dogoditi i ovdje. Kad je s nizozemskim biskupima u nedjelju 26. srpnja 1942. godine otvoren osudio nacističke deportacije nizozemskih radnika i Židova, nacisti su za osvetu uhvatili preko 40.000 katolika židovskoga porijekla, među kojima je bila i Edith Stein koja je kasnije stradala u Auschwitzu te je proglašena sveticom i suzaštitnicom Europe. Da je Stepinac učinio nešto slično i da je to dovelo do sličnog dodatnoga stradanja Židova, možda bi ga danas isti ljudi optuživali da je kriv što je išta govorio, a ovako je kriv što je pre malo govorio. Što god da je dakle učinio, vjerojatno bi mu se našla krivica iz čega se može vidjeti pogreška u načinu zaključivanja ili odsustvo želje za traženjem istine. Kako se

ipak spomenuta logika može primijeniti i na Jasenovac? Ako već neki bivši partizani govore kako je Stepinac mogao učiniti više za Židove javnim istupima, možda bi korištenjem takve logike imalo smisla reći i kako su se partizani trebali mnogo više zalagati za jasenovačke logoraše i time sprječiti savezničko bombardiranje Jasenovca, ako je to po njihovu mišljenju bilo mjesto s mnogo zatvorenika koji bi prilikom bombardiranja mogli stradati. Ovako su neki od zatvorenika vjerojatno nepotrebno ipak stradali budući da je tako dugo nakon bombardiranja logor oslobođen. Dodatnim korištenjem ovakve logike može se otici i korak dalje i postaviti pitanje zašto partizani nisu prije oslobođili Jasenovac, ako su ga smatrali tako lošim? Zbog specifičnoga položaja i obrane Jasenovca navodno bi stradalo mnogo partizana i bilo kakva vojna akcija navodno bi bila neuspješna. No ipak, partizani su između ostalog bili itekako skloni drugim rizičnim napadima čak i na vojno gledano vrlo dobro utvrđene položaje koji su bili mnogo manjeg značaja. Ako se, primjerice, pogleda svjedočanstvo jednoga od sudionika desanta na Drvar dostupno na adresi <https://youtu.be/Q262FF4vF9Q?t=748>, može se postać

viti pitanje zašto ima smisla beznadno pokušavati osvajati neko dobro utvrđeno brdo bez većega značaja, a nema smisla ili volje barem pokušati oslobođiti koncentracijski logor? Naravno da za ovo postoje smislena objašnjenja što znači kako primjenjivati logiku koja se očito u određenoj mjeri primjenjuje i prilikom održavanja mrežnoga jasenovačkog popisa nije ispravno. Tu se mogu postaviti i neka druga pitanja. Ako partizanima barem naizgled nije bilo stalo ni do vlastitih ljudskih života, a ni do života logoraša u Jasenovcu budući da su dopustili bombardiranje, je li dopuštanje bombardiranja Jasenovca imalo nekakvu drugu motivaciju?

Upozoravanje na pogreške itekako ima smisla

Za kraj treba reći da su u ovome članku namjerno korišteni primjeri primjene logike kakva se naizgled koristi i kod održavanja mrežnoga jasenovačkog popisa kako bi se ukazalo na neke njezine mane, a time i na neke od mana trenutačne inačice popisa. Cilj tih primjera nikako nije povrijediti dostojanstvo stvarnih žrtava, već ukazati na dodatne potencijalne pogreške u popisu koji se i nakon

mnogo godina još uvijek učestalo koristi u različite svrhe, iako je utemeljen na dokumentima sumnjive vjerodostojnosti nastalih za vrijeme režima koji je aktivno uvećavao stvarni broj žrtava. Netko ne previše upućen mogao bi reći da broj žrtava i nije toliko važan, već da je uopće tragično što su žrtve stradale ma koliko ih bilo. Taj isti je vrlo vjerojatno čuo i za pokolj u Vukovaru, ali je manje vjerojatno da je čuo za pokolje u Širokoj Kuli, Lušcu, Joševici ili Koštićima. Jesu li događaji u Lušcu gdje je došlo i do izdaje domaćih Srba manje tragični od onih u Vukovaru? Ako nisu, zašto onda mnogo manje ljudi zna za njih? Slični bi se primjeri unedogled mogli nalaziti i u svjetskoj povijesti. Može se, dakle, zaključiti kako utvrđivanje što točnjeg broja žrtava ipak može imati korisnu svrhu. Da se, primjerice, za vrijeme Jugoslavije nije ustrajavalo na prenapuhanome broju jasenovačkih žrtava, moguće je da ga se ne bi niti moglo toliko zlorabiti, kako u komunističkoj tako i u velikosrpskoj propagandi koja je naposljetku rezultirala i agresijom na Hrvatsku. Zbog toga, ali i općenito zbog točnosti podataka, upozoravanje na potencijalne pogreške itekako ima smisla.

U HAZU održan znanstveni skup i dana snažna podrška Ustavnemu sudu kao demokratskome i civilizacijskome postignuću

Dovode li oni koji zagovaraju tihu 'likvidaciju' Ustavnoga suda u pitanje pravni poredak Republike Hrvatske

Piše: MARKO CURAĆ

Javna i stručno-znanstvena zabrinutost za sudbinu Ustavnoga suda Republike Hrvatske u posljednje vrijeme sve je veća, zbog toga što su većini sudaca istekli ili ističu mandati, a novi se sudci u Hrvatskome saboru ne biraju. Svoju znatnu zabrinutost za sudbinu Ustavnoga suda iskazalo je i Znanstveno vijeće za mir i ljudska prava HAZU na znanstvenome skupu: 'Jamac legalnosti - Ustavni sud Republike Hrvatske', kojemu je podršku dao predsjednik Hrvatskoga sabora akademik Željko Reiner. Predsjednik HAZU-a Zvonko Kusić upozorio je da je 'Ustavni sud suočen s mogućom blokadom, budući da će ove godine trebati izabrati deset novih sudaca, a za njihov izbor potrebna je dvotrećinska potpora zaustavnika Hrvatskog sabora'. 'Ustavni sud ne samo da je tumač Ustava već posljednje vrijeme osigurava ustavnost zakona te rješava ustavne tužbe. Postoji tendencija destrukcije svih institucija društva, devaluiraju se autoriteti, stvara se osjećaj da ne postoji u državi referentno mjesto, što je loše', rekao je. Predsjednik Znanstvenoga vijeća akademik Davorin Rudolf smatra Ustavni sud 'sjajnom demokratskom stечevinom budući da je stalno provjeravanje poštivanja ustavnosti i zakonitosti, vladavina prava, u srži čuvanja demokracije'. Po njegovim riječima, ne smije se dopustiti fijasko u obrani jednoga važnog civilizacijskog i demokratskog postignuća jer bi se ukinjem Ustavnoga suda, precizno pravno gledano, bitno i definitivno izmijenio ustavni poredak Republike Hrvatske na način kojim se vrijeda njegova bitna temeljna vrednota - vladavina prava. Rudolf je kritizirao pojedine dužnosnike, nositelje zakonodavnih ili izvršnih funkcija u državnoj vlasti koje permanentno irritiraju odluke

i nadzor ustavnosti i zakonitosti Ustavnoga suda. U tom kontekstu spomenuo je bivšega premijera Milanovića koji je prošle godine u Senatu zagrebačkoga Sveučilišta ustvrdio da bez sveučilišta ne možemo, a bez Ustavnoga suda možemo. Rudolf upozorava da u našim prilikama, iza zamisli da se ukine Ustavni sud, a nadzor ustavnosti i zakonitosti prebac u Vrhovni sud Republike Hrvatske, nije želja za djelotvornijim ostvarivanjem legalnosti u djelovanju tijela zakonodavne, izvršne i sudske vlasti u Hrvatskoj, već nastojanje da se ukloni institucija koja tako teško pada pojedinim autoritarnim političarima. Svoju bojazan i svoja strahovanja zbog moguće pužajuće autokracije u nas izrazio je imajući na umu da je od autokracije do diktature tako malo te da je država bez vladavine prava – kasarna. U svojem izlaganju pledirao je na članove Znanstvenoga vijeća da izraze snažnu podršku Ustavnemu sudu kao demokratskome i civilizacijskome postignuću i vrednoti te apelirao na zastupnike u Hrvatskome saboru da pomno izaberu sudece Ustavnoga suda i tako omoguće funkcioniranje suda u punome sastavu.

Smerdelovo rješenje u svrhu izbora ustavnih sudaca

Profesor ustavnoga prava na zagrebačkom Pravnom fakultetu Branko Smerdel također smatra da se odumiranje Ustavnoga suda ne smije dopustiti, jer bi 'napuštanje ustavnoga nadzora nad zakonodavcem, precizno pravno gledano, bitno i definitivno izmijenilo ustavni poredak Republike Hrvatske na način kojim se vrijeda njegova bitna temeljna vrednota - vladavina prava. Eventualna intervencija Predsjednice Republike na način da imenuje ustavne sudske, bila bi, po Smerdelovu mišljenju protuustavna. Referendum o ukinjanju Ustavnoga suda, ako

bi uopće bio moguć, morao bi se odnositi na promjenu cijelog ustavnoga sustava ustrojstva vlasti, što ne bi bilo moguće bez potvrde međunarodnoga pravnog poruka OUN, Vijeća Europe i EU. Prijedlog o prijenosu ovlasti nadzora ustavnosti na Vrhovni sud u čemu se isticao bivši premjer Milanović i uski krug njegovih pravnih stručnjaka iz SDP-a, značio bi, upozorava Smerdel, ukinjanje nadzora nad ustavnosću zakonodavstva. Kritizirajući stavove predsjednice Laburista N. Tireli i zastupnika Mosta Ivana Lovrinovića da bi Europski sud za ljudska prava mogao uspješno nadomjestiti Ustavni sud, Smerdel tvrdi da kao pravni laici potpuno su nesvesni da bi se time vrijedale bitne odredbe Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda o primarnoj nadležnosti domaćeg pravosuđa i uvjet iscrpljenih domaćih pravnih lijekova. Predsjednica Ustavnoga suda Jasna Omejec rekla je da izbor ustavnih sudaca nadilazi dnevnu politiku i da ga se ne smije svoditi na personalnu razinu. 'Izbor ustavnih sudaca mnogo je više od toga, on je inherentni dio ustavnoga programa koji je Sabor obvezan provesti, a to je posao stvaranja državno-pravne arhitekture oblikovane u Ustavu'. Jedan od tvoraca Ustava Vladimir Šeks smatra da političke elite u Hrvatskome saboru moraju pokazati zrelost te poziciju i oporba obaviti ustavnu zadaču - izbor sudaca Ustavnoga suda. 'Trebaš doći do svijesti da se Hrvatska nalazi pred ponorom, da se nadvija Damoklov mač koji prijeti da dođe do blokade i praktično nestanka Ustavnoga suda bez čijega postojanja nema demokracije i vladavine prava', rekao je. Potpredsjednik Hrvatskoga sabora Robert Podolnjak za sadašnju je situaciju rekao da ona jest kriza ustavnoga sudstva, ali istodobno i važna prilika jer se može u personalnome smislu rekonstruirati Ustavni sud.

[VICE VUKOJEVIĆ]
DOSJE
240271

Vice Vuković, Dosje 240271

Knjiga je dokumentirani prikaz života osobe pod stalnim nadzorom komunističkih tajnih službi. Njena je okosnica izvorna dokumentarna grada jugoslavenskog komunističkog represivnog aparata.